

درباره کوچه دانشگاه ۷ که روزگاری مسیری بلند درمیان باغ‌های سرسبز شهر بوده است

۱۰۰سال باغ سنگی

خانه‌ای قدیمی در ابتدای کوچه باغ سنگی

باقی مانده باغ میرزای ناظر

گروه تاریخ و هویت نقشه‌های قاجاری مشهد نشان می‌دهد که روزگاری این دیار شهری بسیار سرسبز بوده و بسیاری از مسیرهای آن از میان باغ‌های کوچک و بزرگ عبور می‌کرده است. اما این واقعیت اکنون تنها در بین اسناد و نقشه‌ها قابل ردیابی است و اندک مسیرهایی باقی مانده‌اند که هنوز ردپایی هرچند کم‌رنگ از آن دوران را به‌همراه دارند؛ کوچه باغ سنگی یکی از این معدود کوچه‌ها محسوب می‌شود. این مسیر که عمرش به‌دوران صفویه و سال‌های نخست ایجاد برج و باروی مشهد بازمی‌گردد، با وجود گذشت سال‌های بسیار از آن دوران، چند ردپای کوچک ازجمله بقایای منزل میرزای ناظر و خانه باغ‌خاندان تربتی و همچنین جوی آبی سنگی را در دل خود نگه داشته است.

- باغ سنگی و نام‌هایش

باغ سنگی یکی از معدود کوچه‌های با سابقه بیش از ۱۰۰ سال در مشهد است که همواره در اسناد رسمی با نامی واحد معرفی شده است. براساس اسناد موجود، این کوچه از زمان شکل‌گیری تاکنون با نام کوچه باغ سنگی شناخته شده است و همچنان نیز به همین نام خوانده می‌شود. البته در دوره‌های مختلف این نام هم‌نشین‌هایی پیدا کرده است که «فوزیه ۱۱» نخستین این نام‌ها بوده است. نامی که پس از مدت کوتاهی به دانشگاه ۱۱ و سپس دانشگاه ۱۳ تغییر کرد. در سال‌های اخیر و با اجرای طرح میدان شهدا هم که یکی از ثمرات آن، احداث خیابان صاحب‌الزمان^(ع) در مسیر کوچه مشاق سابق و در نتیجه حذف برخی کوچه‌های قدیمی این راسته خیابان بود، شماره کوچه از ۱۳ به ۷ کاهش پیدا کرد تا در شرایط کنونی بر تابلوی ورودی کوچه از خیابان دانشگاه به‌صورت هم‌زمان سه نام کوچه باغ سنگی، دانشگاه ۷ و دانشگاه ۱۳ قدیم حک شود.

البته ایجاد خیابان صاحب‌الزمان^(ع) ثمره دیگری

خانه‌ای قدیمی در کوچه باغ سنگی

بر اساس نقشه سال ۱۲۴۸ خورشیدی، مسیر کوچه باغ سنگی فعلی، بخشی از مسیر بلندی است که در نخستین سال‌های پس از احداث برج و باروی شاه‌طهماسبی در اطراف شهر ایجاد شده است و به این ترتیب سابقه‌اش به دوران صفوی می‌رسد. در آن دوران این مسیر با چند شکست، کوچه دروازه سراب را به بالاخیابان وصل می‌کرده اما از این راه، تنها باغ سنگی و زردی به یادگار مانده است.

بر اساس نقشه سال ۱۲۴۸ خورشیدی، مسیر باغ سنگی در دوره قاجار از محدوده میدان مانند پشت دروازه سراب آغاز شده و تا کوچه‌ای که بعدها به مشاق معروف شد، ادامه داشته است. این راه پس از کوچه مشاق با چند شکست، به کوچه زردی می‌رسیده و تا بالاخیابان امتداد پیدا می‌کرده است.

به روایت همین نقشه (نقشه ۱۲۴۸ خورشیدی)، در آن زمان دو سوی کوچه باغ سنگی در اشغال دوباغ بزرگ بوده که جولییس دالمج آلمانی (طراح نقشه) از آن‌ها به عنوان باغات متفرقه و باغات کرومی متفرقه، یاد کرده است و این دو محدوده سبز در سال‌های بعد با دو عنوان باغ میرزای ناظر و باغ سنگی شناخته شدند. ناگفته نماند که مالکیت میرزای ناظر آستان قدس بر یکی از باغ‌ها و وجود دیواری سنگی به دور دیگر باغ، دلیل این نام‌گذاری‌ها بوده است.

البته باغ سنگی در سال‌های میانی سده ۱۳ خورشیدی به‌صورت رسمی مسکون نبوده است و ساکنان آن، تنها مالکان این دو باغ و کارکنان آن‌ها بوده‌اند که این وضعیت در سال‌های پایانی حکومت قاجارها تغییر می‌کند؛ براساس نقشه ترسیم‌شده از مشهد سال ۱۲۵۳ خورشیدی، در این سال مسیر باغ سنگی از یک کوچه باغ بلند و طولانی به کوچه‌ای دارای اسکنه تبدیل می‌شود.

- باغ سنگی پس از انقلاب اسلامی

ایجاد خیابان جدید صاحب‌الزمان^(ع) پس از انقلاب هم سبب تغییرات بسیاری در کوچه باغ سنگی می‌شود. درواقع در جریان احداث این خیابان، نخستین فرعی (از سمت غربی) در طرح این خیابان حل شده، به بخشی از خیابان صاحب‌الزمان^(ع) تبدیل می‌شود. اکنون اما کوچه باغ سنگی، دارای دو فرعی غربی است که

تابلو باغ سنگی از سمت خیابان دانشگاه

دیوار باقی مانده از باغ بزرگ میرزای ناظر

فرعی نخست کوچه، شهید شفیعی (دانشگاه ۳) فرعی بعدی کوچه، میرزای ناظر (دانشگاه ۵) است. همچنین در بخش شرقی کوچه، ابتدا فرعی چهارباغ و سپس دو فرعی بن بست قرار دارد. ناگفته نماند که در انتهای کوچه باغ سنگی، همچنان جوی باریکی در کنار خانه‌ای قدیمی معروف به خانه عماد تربتی قرار دارد که بر زیبایی این قسمت شهر افزوده است.

- نام‌داران کوچه باغ سنگی

عمادالدین تربتی را باید شناخته شده ترین چهره معاصر ساکن در کوچه باغ سنگی دانست. او که فرزند شیخ غلامرضا، مجتهد تربتی، معروف به عمادالدوله بود، پس از مدتی وکالت و قضاوت و رسیدن به ثرونی چشمگیر، پنج دوره نماینده مجلس شورای ملی و سپس دو دوره نماینده مجلس سنا شد. عماد تربتی همچنین مؤسس کارخانه قند شیرین، مؤسس و عضو هیئت‌مدیره قندوشکر خراسان و رئیس هیئت‌مدیره شرکت سهامی صنایع چرم و پوست خراسان هم بوده است. او سال ۱۳۶۹ خورشیدی درگذشت، اما خانه‌اش هنوز در این کوچه باقی مانده است.

علی عنبریی‌یزدی، یکی از برجسته‌ترین تولیدکنندگان بذر در کشور، و محمدتقی نجاتیان، نوحه سرای قدیمی مشهدی، نیز از ساکنان قدیمی این کوچه محسوب می‌شوند. خاندان‌های سلامتی که نامشان زینت بخش ورودی نخستین پلاک غربی کوچه است و گلزاریان که زمانی یکی از فرعی‌های کوچه به نام او شناخته می‌شد، از دیگر قدیمی‌های این مسیر محسوب می‌شوند. خاندان‌های صفاری، دستمالچی، موسوی، رئیس‌السادات، مهدی‌پور و رادمهر نیز از خانواده‌هایی هستند که تعدادی از آنان در دوره‌ای از زمان، ساکن این کوچه بوده‌اند و هنوز هم در منازل ویلایی یا آپارتمانی این مسیر سکونت دارند. سرانجام شهید شفیع شفیعی را که نامش زینت بخش تابلوی ورودی کوچه دانشگاه ۳ در کوچه باغ سنگی است، باید شناخته شده‌ترین شهیدی دانست که دوره مهمی از زندگی‌اش را همراه خانواده در این کوچه سپری کرده است.

به یهانه انتشار تصویری نایاب از آلبوم ۲۴۰ کاخ‌موزه گلستان اسرار نام گذاری روستای «خشت نادری»

تصاویر مناطق گوناگون خراسان، برداشته شده‌است. موضوع عکس، سازه‌ای نیم‌ساخته از دوره افشاری است که امروزه، اندک نشانه‌ای از آن را می‌توان در نزدیکی روستای خشت یافت. ظاهراً این سازه خشتی، بخشی از یک ساختمان پرشکوه بوده که در دوره نادرشاه تصویر موجود از این روستا بدانیم و در سال ۱۳۱۱ قمری (۱۲۷۲ خورشیدی) توسط عبدال... قاجار و چنان‌که در قسمت‌های قبل «کشف تاریخ» اشاره کردیم، طی مأموریت محوله به او از سوی ناصرالدین شاه قاجار برای تهیه

عمارت خشت که خراب شده‌است. نادرشاه

به بندی رشته انجیر و کشته

به طاق خمره سنگین شیر

ز سقف آویخته انگور «اونگ»

زده بیرون، ز هُر «هرواز» چون چنگ

«شکمه» ی «قُرمه» یا «سیریده» روغن

فقیر و گربه را آرد به شیون

به نخ تسبیح اقسام خوراکی

بخندد خربزه را رنگ لاکی

به سینه «دبه» دارد «روغن زرد»

پنیر و «مسکه» جوید سایه‌ای سرد

به بندی رشته انجیر و کشته

چوزالی برف‌مو، گیسوی رشته

مربا، یلگ نعنّا تُرشی و کشک

کره در خیک خفته، دوغ در مشک

ز گل دارد شفق، سیب زمینی

پیاز از سبزه دارد موی بینی

بچرخد جویبار رنگ و بوها

کند کودک در آنجا جست وجوها

ایران

نامه

قصه یک یهودی که می‌خواست مالک ایران شود

